

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Pyydettyinä asiantuntijalausuntona hallituksen esityksestä eduskunnalle valtiontalousarvioksi 2023 (HE 146/2021 vp) Suomen syyttäjäyhdistys ry (myöh. SSY) esittää seuraavaa:

SSY edustaa yli 80 prosenttia Suomen syyttäjistä.

Oikeusministeriön hallinnonalan, PL 25, toimintaedellytykset tulee turvata paremmin kuin mitä valtioneuvosto talousarvioehdotuksessaan esittää. Julkisen talouden näkymät ovat haasteelliset, mutta toimivan ja turvallisen yhteiskunnan tärkein perusta on toimiva oikeudenhoito. **Määrärahat tulee antaa varsinaisessa talousarviossa pysyvinä eikä lisätalousarvioissa määräaikaisina.**

Määräaikaiset määrärahat eivät mahdollista toiminnan asianmukaista ja pitkäjänteistä suunnittelua sekä aiheuttavat henkilöstössä epävarmuutta, kun siitä, mitä suunnitellaan ja paljonko on henkilöstöä, ei ole tietoa kuin vajaaksi vuodeksi.

Tällä talousarvioehdotuksella muutostarpeet eivät valitettavasti toteudu. Suomen tulee nostaa oikeudenhoitoon käytettävien varojen määrää talousarviossa samalle tasolle muiden pohjoismaiden kanssa.

Tähän kiinnitettiin huomiota SSYn jo keväällä 2021 ja 2022 antamissa lausunnoissa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022-2025.

Tällä talousarvioehdotuksella tulee Syyttäjälaitos edelleen kriisiytymään. Henkilöstö on voimakkaasti sitoutunut hoitamaan Syyttäjälaitoksen asioita, mutta henkilöstön määrä ei riitä. Tällä hetkellä syyttäjiä on noin 430.

Syyttäjien määrää on nostettava vähintään 550:een, mutta todellinen tarve olisi 600 syyttäjää. Syyttäjien määrän nostaminen 550 syyttäjään vaatisi noin 10 mme euron **pysyvän** tasokorotuksen määrärahoihin.

Syyttäjälaitoksessa on jo tehty kaikki mahdolliset tehostamistoimenpiteet. Kiristämisen varaa ei toiminnassa ole. Se tulisi jo uskoa.

Tuntuu, että myös oikeudenhoidossa tarvittaisiin oma käsittelytakuu aika ja sen mukaiset resurssimääritelmät.

Syyttäjät ovat tällä hetkellä todella uupuneita. SSY teki jäsenistölle kesällä 2022 kyselyn, johon tuli vastaukset 175 jäseneltä eli vastausprosentti oli yli 50 %. Vastaajista 78 % kertoi, ettei ole riittävästi aikaa tehtävien tekemiseen. Töitä on niin paljon, että laatu vääjäämättä kärsii. Vastaajista 87 % ilmoitti, ettei normaali työaika (36 t 15 min) riitä töiden tekemiseen. Esimerkiksi 46 - 50 t/vko työskentelee 15 % eli

joka viikko yli yhden työpäivän ylimääräistä. Noin 10 % tekee vielä enemmän töitä. Jo tämä osoittaa hälyttävää resurssipulaa.

Jos ammattitaitoa ylläpitävässä koulutuksessa käydään, ilmoitti 80 % kompensoivansa koulutukseen käytetyn ajan tekemällä töitä vapaa-ajalla. Lisäksi 84 % ilmoitti työskennelleensä sairaana. Työuupumusta ja stressioireita koki 79 % vastauksenantajista. Syyttäjien määrää piti liian alhaisena 91 % vastaajista.

Nämä tulokset ovat hyvin huolestuttavia. Ne pitää ottaa tosissaan ja asialle pitää tehdä jotain.

Syyttäjälaitos kykenee toimimaan henkilöstön venymisellä ja työmoraalilla, mutta jaksamisen rajat ovat tulossa vastaan.

YLEISKOMMENTIT TALOUSARVIOEHDOTUKSESTA.

Vuodelle 2023 esitetään Syyttäjälaitokselle hieman suurempaa määrärahaa kuin vuodelle 2022. Kuitenkin määrärahan lisäys kattaa **vain joiltain osin** uusien tehtävien aiheuttamien lisätöiden vaatimuksia, kuten mm. seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisen, lapsiin kohdistuvien rikosten nopeutettu käsittelyn ja lähestymiskiellon tehostamisen. Määrärahat myönnetään siis uusiin tehtäviin eikä niillä kyetä korjaamaan olemassa olevia resurssipuutteita. Lapsiin kohdistuvien rikosten kohdalla on vireillä lakimuutos, jonka mukaan seksuaalirikosten lisäksi, suurin osa muistakin rikoksissa, joissa vastaaja tai **asianomistaja** on alle 18 - vuotias, tulee esitutkinnan, syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin tapahtua kiireellisesti. Se tulee todellisuudessa vaikuttamaan niin, että muut rikosasiat jäävät niiden jalkoihin. Tarvitaan siis perusrahoituksen lisäystä. Voi miettiä onko 17-vuotiaiden tekemä kunnianloukkaus oikeasti paheksuttavampi kuin 19- vuotiaiden tekemä ryöstö.

Lisäksi uusi ict-järjestelmä AIPA- tulee lisäämään merkittävästi syyttäjien työtä. Tuntuu järjettömältä ottaa käyttöön sellainen tietojärjestelmä. **Muun muassa kirjallisten todisteiden uuteen toimittamistapaan tuomioistuimeen lasketaan kuluvan syyttäjälaitoksessa 44 htv:tä enemmän kuin nykyisin! Sitten on oma asiansa, ettei se järjestelmä, joka otetaan käyttöön, ole todellisuudessa valmis eikä sitä ole kunnolla testattu eli sen kehittämistyöt tulevat viemään runsaasti määrärahoja, kuten myös järjestelmän ylläpito. Ne määrärahat ovat suoraan pois henkilöstön palkkaamiseen tarvittavista määrärahoista. Tälle asialle ei ole osoitettu mitään uutta määrärahaa, pikemmin it-palveluiden kerrotaan tarvitsevan vähemmän määrärahoja, s. 192.**

Tavoitteilla ja osoitetuilla määrärahoilla on merkittävä ristiriita. Talousarvioehdotuksessa ilmoitetaan tavoitteeksi, että pyritään takaamaan oikeudenhoitoon riittävät resurssit ja oikeudenkäyntejä pyritään sujuvoittamaan. Ehdotuksessa kerrotaan, miten Suomi sijoittuu kärkimaiden joukkoon kansainvälisten järjestöjen julkaisemissa demokratiaa, ihmisoikeuksia, lehdistönvapautta, korruptoitumattomuutta ja hallinnon toimivuutta mittaavissa vertailuissa. Nämä ovat siis asioita, joista ollaan aiheesta ylpeitä. Samalla sivulla todetaan, että korkealaatuinen ja tehokas oikeuslaitos lisää hyvinvointia sekä yhteiskunnan kilpailukykyä ja hallinnon toimivuutta. Se säästää kustannuksia muilla hallinnonaloilla ja edistää yhteiskunnan taloudellista toimivuutta ja voi myös osaltaan estää syrjäytymiskehitystä. Oikeuslaitoksen toimintakyvystä luvataan huolehtia. Kyse on kaikista oikeudenhoidon toimijoista myös Syyttäjälaitoksesta. Tavoite on, että korkealaatuinen oikeusturva on kaikkien saatavilla ja oikeudenkäyntien kokonaiskesto lyhennetään. Rikosvastuu toteutuu oikeudenmukaisesti. Rikollisuus ja turvattomuuden tunne vähenevät.

Näistä tavoitteista ei voi olla erimieltä.

Kyse ei saa olla pelkästä pyrkimyksestä. Nämä asiat tulisi taata kansalaisille eikä näitä asioita saa pitää itsestään selvyyksinä.

Syyttäjälaitoksen kohdalla kerrotaan sivulla 162 (PL 25) rikosasioiden vaativuuden voimakkaasta kasvusta, esitutkinta- ja oikeudenkäyntiaineistojen laajentumisesta ja oikeudellisten ongelmien monipuolistumisesta, jotka ovat merkittävästi lisänneet syyttäjien työmäärää.

Sivulta 164 näkee, että vuodelle 2023 esitetään noin 1,6 miljoonan euron eli 3 prosentin määrärahojen lisäämistä. Ne kuitenkin edellä kuvatusti menevät siis uusien tehtävien tekemiseen, ei todellisuudessa resurssivajauksen täyttämiseen (s. 192) Syyttäjien lukumäärä/100 000 asukasta on edelleen huomattavasti alle Euroopan ja pohjoismaiden tason. Muualla se on noin 11 syyttäjää/ 100 000 asukasta ja meillä nousee 8 syyttäjään/ 100 000 asukasta. Ruotsissa on syyttäjiä nyt noin 11/ 100 000 asukasta, vaikka työnkuva ja tehtävät vastaavat pitkälti Suomessa ja Ruotsissa toisiaan. Suomessa syyttäjä osallistuu rikosasioiden esitutkintaan merkittäväällä panoksella esitutkintalaissa säädetyn esitutkintayhteistyön kautta ja Ruotsissa taas on olemassa järjestelmä, jossa on syyttäjätutkinnanjohtaja ja poliisin tutkinnanjohtaja. Työhön ja työn laatuun liittyviä perusteita siihen, että Suomessa syyttäjiä on huomattavasti vähemmän, ei ole olemassa.

Sivulla 192 esitetään täysin kaunisteltuja lukuja todellisuudesta taikka mahdottomia vaatimuksia syyttäjälaitokselle siitä, miten joutuisuus ensi vuonna paranee. Todellisuudessa Syyttäjälaitos ei kykene näillä määrärahoilla tekemään sille esitettyjä velvoitteita ja töitä. Esimerkiksi yli 6 kk syyteharkinnassa olevia asioita esitetään talousarvion perusteluissa olevan tämän vuoden lopussa 3000 ja vuoden 2023 lopussa 2500. **Todellisuudessa nyt lokakuun alussa on yli 6 kk syyteharkinnassa olleita juttua yli 6500, vuosi sitten oli yli 6100 avoinna olevaa asiaa.** Vuoden 2020 luku oli 3 568. Määrä on radikaalisti kasvanut.

Yli vuoden syyteharkinnassa olevia asioita arvioidaan olevan vuoden 2022 lopussa 900 ja vuoden 2023 lopussa 800. Vuoden 2021 luku oli 1186 ja 2020 luku oli 626 asiaa. **Todellisuudessa lokakuun alussa 2022 on 1804 ja vuosi sitten se oli 1222 juttua.** Määrä on siis rajusti kasvanut.

Ratkaisematta olevia asioita oli vuonna 2020 noin 12 000 asiaa ja nyt se on noin 16 000. Kokonaismäärä Syyttäjälaitokselle vuosittain tulevista jutuista on noin 90 000 asiaa. Avoinna on siis noin 20 prosenttia asioista. Kun vielä muistetaan, että poliisilla on tutkinnassa olevien resurssivajeiden vuoksi avoinna olevia rikosasioita noin 140 000, on sieltä odotettavissa lisää työpainetta, kun poliisi saa lisää määrärahoja ja osoittaa niitä rikostutkintaan.

Poliisilla on tutkinnassa avoinna myös paljon hyvin vaativia rikosasioita. Esimerkiksi Etelä-Suomen alueella on poliisilla avoinna talousrikoksiksi luokiteltuja asioita yli 1600 määrän kasvaessa koko ajan. Keskimäärin lasketaan, että talousrikoksia käsittelevä syyttäjä ehtii tehdä noin 20 juttua vuodessa sisältäen esitutkintayhteistyön, syyteharkinnan, käräjä- ja hovioikeuskäsittelyn. Jos näistä poliisista avoinna olevista talousrikoksista puoletkin tulee syyttäjille, on syyttäjien lukumäärän tarve useita kymmeniä jo EteläSuomessa. Poliisin talousarvioehdotuksessa taas s. 220, (PL 26.10) kerrotaan miten, talousrikostorjunnassa pyritään lisäämään reaaliaikaista rikostutkintaa, vähentämään avoinna olevia juttuja, lyhentämään tutkinta-aikoja yms. entistä tiiviimmällä poliisi-syyttäjä-esitutkintayhteistyöllä. Tällaista yhteistyötä on tehty jo vuosia, joten sen toimintatavat ovat kunnossa, mutta jollei syyttäjiä tule lisää, ei Syyttäjälaitos kykene vastaamaan uusien juttujen yhteistyövaatimuksiin. Hyvin laajoja talousrikosasioita, jotka sitovat syyttäjiä vuosiksi, on menossa mm. lahjusjutuissa.

Poliisi satsaa myös ilmoituksensa mukaan lisäksi henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin sekä seksuaali- ja yhteiskunnalle haitallisimpiin rikoksiin. s. 215.

Nämä ovat esimerkkejä uudistuksista, joita talousarvioehdotuksessa ehdotetaan, mutta joihin ei ole varattu määrärahoja Syyttäjälaitokselle. **Poliisiin suunnitellaan lisättäväksi rikostorjuntaan 176 htv:tä, s. 221. Laskennallisesti noin neljä rikostutkijaa vaatii yhden syyttäjän.**

Poliisitoimeen ehdotetaan sivulla Y42 , tavoitellun htv määrän (7500) lisäksi 25 mme määrärahan lisäystä.

Samalla poliisin tavoite on se, että Suomi on maailman turvallisin maa. Jottei nämä asiat ole pelkästään sanahelinää, tulisi tähän olla riittävät resurssit. Koko rikosprosessiketjulla.

Vuonna 2023 kerrotaan poliisissa jatkettavan myös väkivaltaisiin ääriliikkeisiin liittyvien ja viharikosten torjuntaa. Rikosten selvitystasoa pyritään säilyttämään mm kehittämällä syyttäjäteistyötä. Olisi mielenkiintoista tietää, miten se aiotaan tehdä, jos syyttäjät eivät millään ehdi mukaan, kun ne uudet syyttäjät menevät paljolti tietojärjestelmän aiheuttamiin uusiin tehtäviin sekä seksuaalirikosten, lähestymiskiellon ja nuorten tekemien rikosten lainsäädännön uudistamisen tuomiin uusiin tehtäviin. Poliisillehan ne määrärahat tähän toimintaan on luvattu. Samalla on todettu miten lisää työtä tuottavat tietoverkkorikokset ja huumausainerikokset. Viime aikoina esillä ovat olleet ns. Vastaamo-tapaus ja nyt pankkihuijaukset. Pahimmillaan mahdollisesti nostettavien syytteiden käsittely alioikeudessa voi kestää 20 vuotta. Pankkihuijauksiinkin on nimetty syyttäjiä eli resursseja on sidottu jo nyt kiinni. Kyllä Syyttäjälaitoksenkin tulee pystyä vastaamaan näihin haasteisiin. Tärkeää huumausainerikollisuutta paljastetaan edelleen (s.215) ja julkisuudessaakin on ollut tietoja, miten massiivisia huumausainerikoskokonaisuuksia on ns. pimeissä tietoverkoissa paljastettu (Silkkitie, Anom) ja toisaalta, miten valtavia muita huumausainerikosjuttuja on oikeudenkäynneissä (Katiska I ja II, UB-oikeudenkäynti). **Niitä kaikkia hoitavat syyttäjät, mutta siihen valtavaan juttujen määrän kasvuun ei osoiteta mitään pysyviä lisähenkilöstö resursseja.**

Poliisin puuttuessa kansalaistottelemattomuuteen on otaksuttavissa, että asioita tulee syyttäjien ratkaistaviksi satoja, tällä hetkellä luku on jo lähes tuhat. Sekin sitoo kymmeniä syyttäjiä.

Vuosina 2005-2020 Syyttäjälaitoksen painotetun työmäärävertailun mukaan työmäärä kasvoi 40 prosenttia. Vaativien asioiden osuus työmäärästä on 66 prosenttia. Syyttäjien lukumäärä kasvoi 15 vuoden aikana 65 henkilöä. Ei henkilöstön kasvu riitä mihinkään ja nyt määrää vielä aiotaan vähentää. Todellisuudessa laskennallisesti syyttäjien lukumäärä huomioiden työn lisääntyminen laski 74 syyttäjää!

Tämän vuoksi syyttäjien määrä pitäisi heti nostaa 550 ja pikaisesti 600 syyttäjään. Tulee muistaa, että tämän lisäksi Syyttäjälaitoksessa on muutakin henkilökuntaa kuin syyttäjät.

Kun on kyse oikeusvaltion ydintehtävästä, kyse on mitä suurimmassa määrin arvovalinnasta.

Syyttäjät kokevat tekevänsä tärkeää työtä yhteiskunnan hyväksi. Valitettavasti tuntuu siltä, ettei tätä arvosteta kuin juhlapuheissa.

Käytännössä asiat hoituvat edes siedettävästi siksi, että syyttäjät venyvät yhteiskunnan hyväksi ja tekevät työajattomina ylipitkää työpäivää.

Rikosasioiden toimiva hoitaminen takaa yhteiskuntarauhaa. Koko rikosasioita hoitavalla ketjulla pitää olla riittävät resurssit. Ketjuun kuuluvat esitutkintaviranomaiset, syyttäjät, tuomioistuimet sekä täytäntöönpano viranomaiset, kuten ulosottolaitos ja rikosseuraamuslaitos. Vaikka koronan takia valtiontalouden tasapainottaminen vaatii pohdintaa, ei ole tarkoituksenmukaista eikä järkevää saattaa oikeudenhoitoa entistä pahempaan kriisiin. Se ei ole julkisen talouden kestävyydellekään järkevää, koska se vain aiheuttaa yhteiskunnalle enemmän kokonaiskuluja.

Syyttäjälaitoksen toimintaedellytykset keskeisenä ja hyvin merkittävänä viranomaisena rikosprosessiketjussa tulee turvata, jotta koko rikosprosessiketju takaisi kansalaisten oikeusturvan. Syyttäjä on viranomainen, joka osallistuu koko rikosprosessiin. **Syyttäjien työ on yhteiskunnan ydintoimintaa, joka takaa oikeusvaltion toimimisen ja kansalaisten turvallisuuden.**

Tällä hetkellä rikosprosessin toimijoiden resurssit eivät ole riittävät ja pienempiä rikoksia ei käytännössä enää kaikissa paikoissa kyetä asianmukaisesti tutkimaan, syyttämään ja tuomitsemaan. Syyttämisprosentit

ovat viime vuosina laskeneet ja usein kyse on asioista, joissa rikos on tapahtunut ja tekijä on tiedossa. Vaikka menettely onkin kaikin tavoin laillista ja säännösten mukaista, ei se ole yhteiskunnallisesti välttämättä toivottavaa ja suuremmaksi osaksi syynä on puuttuvat henkilöstöresurssit.

Kaikki tällainen asioiden tutkimatta jättäminen ja oikeudenkäyntien pitkittyminen lisää huomattavasti vaaraa yhteiskunnan lainkäytön arvostamisen rapistumiseen ja omankäden oikeuden lisääntymiseen. Koko rikosprosessiketju voi vaarantua, jos osana rikosprosessiketjua ei syyttäjälaitoksen henkilöstöön ja varsinkin syyttäjiin käytettävästä määrärahasta pidetä huolta. Tämän tyyppinen oikeusvaltion perusrakenteiden rappeutuminen ei saisi johtua siitä, että rikosprosessiketju mukaan lukien syyttäjätöiminnot, on aliresursoitu.

Tasokorotus oikeudenhoitoon ja syyttäjälaitoksen resursseihin on siis tehtävä ja se on varmistettava pysyväksi. Se on myös kyettävä kohdistamaan syyttäjien lukumäärään, ei kohonneisiin ict-kuluihin.

YHTEENVETO:

Syyttäjälaitoksen resurssit suhteessa työmäärään on hyvin haastava.

Syyttäjien määrä on lisäksi huomattavasti pienempi kuin muualla vertailukelpoisissa länsimaissa eikä asialle ole olemassa mitään rikosprosessuaalista perustetta.

Jo nyt rikosasioiden kesto on kohtuuton erityisesti rikosten uhrien näkökulmasta. Lakimiesliiton tekemien tutkimusten mukaan esimerkiksi raikauksissa kestää 18 kuukautta tapahtumasta käräjäoikeuden tuomioon, pahoinpitelyissä 15 kuukautta ja vastaava aika on varkauksien osalta 13 kuukautta. Merkittävä osa prosessin kestosta aiheutuu syyteharkinta-ajasta (raiskaukset 10 kk, pahoinpitelyt ja varkaudet n. 8 kk). Ajat ovat aivan liian pitkiä asianomistajalle odottaa ratkaisua. Lisäksi esitutkintayhteistyöhön käytettävien resurssien niukkuuden vuoksi myös esitutkinta usein pitkittyy syyttäjien työkiireiden vuoksi.

Tasokorotus syyttäjälaitoksen määrärahoihin pitää tehdä. Se on välttämätöntä, jotta oikeudenkäynnit eivät enää pitkittyisi, kaikki asiat kyetään hoitamaan ja henkilöstö jaksaisi. Sitä tasokorotusta ei nytkään ole esitetty.

Syyttäjälaitos on tehnyt kaikki toimintaa tehostavat muutokset. On tehty organisaatiouudistus, jossa syyttäjälaitoksesta tehtiin yksi virasto. Näin resursseja voidaan käyttää mahdollisimman tehokkaasti koko maassa. Syyttäjälaitoksessa on myös esimerkiksi perustettu erikoissyyttäjäjärjestelmä vaativia ja aikaa vieviä juttuja varten, keskitetty talous- ja henkilöstöhallinto ja hyödynnetty uusia prosessisääntöjä, kuten videoyhteyksiä ajansäästämiseksi ja keskitetty nopeasti käsiteltävät asiat omaan yksikköönsä.

Helsingissä 09. lokakuuta 2022

SSYn hallituksen puolesta

Jukka Haavisto
Suomen syyttäjäyhdistys ry:n
hallituksen puheenjohtaja

Sari Aho
Suomen syyttäjäyhdistys ry:n
hallituksen varapuheenjohtaja

